

990803-1

Středověký spor o univerzálie byl sice nesprávně založen i nesprávně veden, ale šlo v něm – pochopíme-li jej správně – o mnoho, takřka o vše. Filosofie ostatně od samého svého počátku hledala nejen cestu k věcem, ke skutečnostem, ale také k sobě (první pokus o sebepochopení filosofie je připisován již Pythagorovi). Brzy se ukázalo, že svět není jen „příroda“, nýbrž také člověk. O Sókratovi nepochybně platí, že byl mezi prvními, kdo se „odvrátili od přírody“, ale nebyl sám. Velkou měrou k této změně filosofické orientace přispěli zejména sofisté; navzdory tomu, že je nelze v přísném smyslu považovat za filosofy, nelze jim na druhé straně upírat velký vliv na filosofické myšlení. Svět skutečností byl rozdělen: na jedné straně stály skutečnosti, které byly „opravdu skutečné“, na druhé straně tu byly lidské představy, předsudky, omyly, ale také lidská aktivita. Při zkoumání čehokoli bylo třeba rozhodovat, zda jde o skutečnosti, které jsou „dány“ bez jakékoli lidské asistence, zatímco na druhé straně může jít jen o „skutečnosti“, dané lidskými konvencemi, eventuálně také založené na „zákoně“ (tedy o skutečnosti, dané FYSEI, THESEI, NOMÓ). V dějinném vývoji pak docházelo k dalším a dalším posunům, které většinou znamenaly zjednodušování a redukci (simplifikace, redukcionismus). Tak např. Aristotelés nechápe „fysické“ skutečnosti (tj. skutečnosti, mající „FYSIS“) jako ty, které se zrodily (tj. vznikly zrodem), vyrůstají a umírají (tj. zanikají smrtí), ale k jejich charakteristice mu stačí jejich pohyblivost, proměnlivost. („fysika“ jako teoretická disciplína se zabývá – na rozdíl od matematiky a theologie – tím, čeho je mnoho a co se pohybuje). Proměnlivost sama byla ovšem považována za doklad druhořadosti čehokoli skutečného, zatímco pravá skutečnost musela být neproměnná (u Aristotela, který měl pro pohyb a změnu asi největší smysl, platilo, že skutečnost je tím pravější, tj. bližší pravdě či pravosti, čím je stálejší a méně měnlivá). Tím bylo ovšem vše lidské (nejen subjektivita, ale celý život) odsunuto do přechodnosti a relativity, což právě dovolovalo sofistům rezignovat na jakýkoli vztah k „pravosti“ (či pravdě).

(Písek, 990803-1.)